

Monitor veelplegers. Jeugdige en zeer actieve veelplegers in kaart gebracht

AN NUYTIENS*

Tollenaar, N., Meijer, R.F., Huijbrechts, G.L.A.M., Blom, M. & el Harbachi, S. (2007). Den Haag: Boom Juridische uitgevers / WODC, 158 p.

“Monitor veelplegers. Jeugdige en zeer actieve veelplegers in kaart gebracht” is één van de nieuwere titels in de WODC-reeks “onderzoek en beleid”. Het betreft de neerslag van een eerder inductief en explorerend onderzoek over veelplegers. Het boek is opgebouwd en uitgewerkt volgens de bekende WODC-formule. Dit resulteert in een overzichtelijk gestructureerd werk waarin men naast een samenvatting, een uitvoerig methodologisch luik, gevolgd door de resultaten en de conclusie, tevens een Engelstalige samenvatting en een uitgebreide bijlagenlijst terugvindt. Het onderzoek is zeer nauwgezet uitgewerkt, en er wordt gerapporteerd in een relatief afstandelijke schrijfstijl; de auteurs wagen zich weinig aan persoonlijke interpretaties en blijven erg op de achtergrond.

In het **eerste hoofdstuk**, de inleiding, wordt de aanleiding van deze studie aangegeven. Vermits een effectieve aanpak van jeugdige en volwassen veelplegers – de focus van dit onderzoek – maatschappelijk gezien erg belangrijk is (zie hun relatief grote aandeel in de geregistreerde criminaliteit en de onveiligheidsgevoelens die daarmee gepaard gaan), wensen de onderzoekers een beter inzicht te krijgen in wie deze veelplegers zijn. Meer specifiek wordt getracht hun achtergrondkenmerken, hun criminele geschiedenis en recidive, alsook de genomen interventies jegens deze groep in kaart te brengen. Vermits de aanpak van deze doelgroep één van de pijlers is van het Nederlandse strafrechtelijk beleid, moet dit onderzoek de overheid in de toekomst in staat stellen de uitgewerkte regelgevingen op dit vlak te evalueren. De eerste bouwsteen hiertoe wordt gelegd in voorliggende studie.

De gehanteerde methodologie wordt uitgebreid toegelicht in **hoofdstuk twee**. Vooreerst wordt ingegaan op de (verschillende) gehanteerde definities van de “jeugdige veelpleger” en de volwassen “zeer actieve veelpleger”. De auteurs zijn er zich van bewust dat elke definiëring uitermate subjectief is (hier wordt zelfs in de bijlagen nog verder op ingegaan). De onderzoekers opteren om de definities te hanteren die opgesteld werden door het Ministerie van Justitie. Reden is dat de populatie gedistilleerd wordt uit de politieke databank HKS (herkenningsdienstsysteem). De onderzoekspopulatie wordt gevormd door de personen die volgens dit systeem als veelpleger worden aangeduid. Er worden in totaal maar liefst negen (vooral politieke en justitie) registratiesystemen geconsulteerd om de benodigde informatie over jeugdige en volwassen veelplegers te bekomen. Concreet vertrekken de onderzoekers van de verdachten die als veelpleger werden aangemerkt in de politiecijfers van 2003. Er wordt nagegaan of deze personen in het daaropvolgende jaar nog met politie en / of justitie in aanraking komen, en zo ja, met welke frequentie en voor welke feiten. Vervolgens wordt in kaart gebracht welke personen in het volgende jaar als veelpleger kunnen worden aangemerkt. Zij vormen dan de nieuwe cohort. Op die manier zullen in de toekomst verschillende cohorten met

* Wetenschappelijk medewerkster, vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

elkaar vergeleken kunnen worden, en kunnen veranderingen in kaart gebracht worden. In voorliggend werk wordt voorlopig enkel gewerkt met de cohortes van 2003 en 2004. Deze personen werden opgevolgd tot en met december 2005.

De doordachte methodologie wordt in detail uitgelegd, en wordt goed beargumenteerd. Ook aan de beperkingen van het onderzoek wordt de nodige aandacht besteed. Zo wordt opgemerkt dat de cijfers met enige voorzichtigheid dienen geïnterpreteerd te worden gezien de databanken vaak achteraf nog bijgewerkt worden. Ook blijken de soms hoge aantallen ontbrekende waarden een struikelblok. Eén van de grootste nadelen echter is mijns inziens dat gewerkt wordt met officiële, geregistreeerde gegevens, zodat dark number een probleem blijft. Daarenboven is het nadeel van politiecijfers – het vertrekpunt van het onderzoek – dat een als *verdachte* geverbaliseerd persoon misschien uiteindelijk helemaal niet een *dader* blijkt te zijn.

Hoewel de uitgebreide beschrijving van de soms ingewikkelde methodologie stap voor stap wordt uiteengezet, duurt het wel even vooraleer je als leek helemaal mee bent. Het methodologische luik wordt afgesloten met de opsomming van de 6 onderzoeksvragen, die op hun beurt worden onderverdeeld in 15 deelvragen. De antwoorden op deze onderzoeksvragen komen verspreid in de daarop volgende hoofdstukken aan bod. Gezien de exhaustief beschreven methodologie en het feit dat de lezer in de volgende hoofdstukken geconfronteerd wordt met de snelle opeenvolging van resultaten zonder tussentijdse conclusie en interpretatie, is de hap informatie die we te verwerken krijgen nogal groot. Wie snel tot de kern van de zaak wil komen en/of wie weinig tijd heeft, wordt daarom best meteen doorverwezen naar de prima samenvatting vooraan in het werk.

In **hoofdstuk drie** wordt ingegaan op de grootte van de populatie veelplegers in Nederland. Uit de analyse blijkt dat het aantal zeer actieve plegers tussen 2003 en 2004 slechts een geringe groei kent (2,9%), dit in tegenstelling tot de jeugdige veelplegers, waar een veel grotere stijging merkbaar is (13,5%). De onderzoekers geven echter aan dat de vraag of achter deze stijging een werkelijke toename schuilt, of dat bijvoorbeeld de ophelderingspercentages gestegen zijn, niet beantwoord kan worden gezien ophelderingspercentages niet uitgesplitst worden naar leeftijd. Omdat uit het overzicht blijkt dat ook de algemene verdachtenpopulatie in omvang toeneemt (+6,8% voor de volwassenen en +12% voor de minderjarigen), lijkt het aannemelijk dat een verhoogde opsporingsactiviteit van de politie hier toch (deels) een rol speelt. Eind 2002, begin 2003, werd een aantal veiligheidsprogramma's met specifieke maatregelen geïmplementeerd in Nederland teneinde de veelplegersproblematiek aan te pakken. Het is niet ondenkbaar dat de politie mede door deze beleidskeuzes waakzamer is geworden en/of strenger optreedt.

De achtergronden en de aanpak van de volwassen veelplegers worden verder uitgediept in **hoofdstuk vier**. Meer specifiek wordt ingegaan op de demografische kenmerken van de populatie zoals etniciteit, opleidingsniveau, samenlevingsverband en arbeidspositie. Tevens wordt ingegaan op eventuele (bij de autoriteiten gekende) problematieken zoals financiële, relationele of verslavingsgerelateerde problemen. Vervolgens wordt ingezoomd op de criminele voorgeschiedenis. Hier worden zowel politie- en justitiecontacten in kaart gebracht alsook vorige detenties. Interessant is dat de data uitgesplitst worden naar drie verschillende categorieën veelplegers: de "aanhouders" (veelplegers uit 2003 met minstens één nieuw politiecontact in 2004), de "stilhouders" (veelplegers uit 2003 zonder nieuwe politiecontacten in 2004) en de "debutanten" (geen veelpleger in 2003, maar wel in 2004).

De resultaten zijn echter weinig verrassend; het is immers een bekend gegeven dat mensen die in de justitiële keten terechtkomen doorgaans een erg lage sociaal-economische status hebben. Dit wordt over de hele lijn bevestigd door voorliggend onderzoek. Tussen de veelplegers onderling worden echter wel nog interessante verschillen vastgesteld. Zo zien we bijvoorbeeld dat de “aanhouders” vaker allochtoon zijn, vaker alleenstaand zijn, vaker in sterk stedelijke gebieden wonen en een (nog) lagere opleiding hebben gehad dan de “stilhouders” en de “debutanten”.

Vervolgens brengen de onderzoekers de reacties op de misdrijven uit de peiljaren 2003 en 2004 in kaart, alsook de eventuele nieuwe politie- en justitiecontacten na de peiling. De resultaten geven aan dat er weinig leerstraffen, maar betrekkelijk veel werkstraffen worden opgelegd aan de volwassen veelplegers. De meest voorkomende straf (60,3%) is de gevangenisstraf korter dan 6 maanden. Gevangenisstraffen langer dan 6 maanden vertegenwoordigen slechts 5,3% van de afhandelingen. Het zou interessant zijn om voorliggende studie te repliceren in de Belgische context. Met in het achterhoofd dat betrokken personen doorgaans al meermaals voor de rechter verschenen, lijken deze gevangenisstraffen immers ondenkbaar binnen de Belgische straftoemeting.

Uit de recidivemetingen blijkt dat ruim driekwart van de volwassen veelplegers uit het peiljaar 2003 al minimum één nieuw pv heeft opgelopen in 2004. Het gemiddelde aantal pv's in 2004 voor de recidivisten is 3,3. De onderzoekers wijzen er echter op dat dit veel hoger zou zijn, moest de populatie niet aan zulk hoog tempo in de gevangenis belanden. Er is dus sprake van een aanzienlijk incapacitatie-effect. Verder blijkt nog dat qua delicten de vermogensdelicten, die goed vertegenwoordigd waren in de criminele voorgeschiedenis, na de peiling hebben ingeboet voor geweldsdelicten, vernieling en delicten met betrekking tot de openbare orde.

In **hoofdstuk vijf** worden dezelfde gegevens uitgediept voor de jonge veelplegers. Ook hier zijn de resultaten weinig verrassend, en zijn er grote parallellen met de volwassen populatie. De resultaten zijn ook gelijklopend met een aantal Belgische onderzoeken, waar de fragiele afkomst en het grillige traject van jonge (persistente) delinquenten naar voren komt (zie o.a. Nuytiens et al., 2005; Vanneste et al., 2001). De jongeren zijn disproportioneel vaak van allochtone (vooral Marokkaanse) afkomst, komen doorgaans uit gezinnen met weinig financiële middelen en komen vaker uit een gebroken gezin. Opvallend is dat de “aanhouders” het minst vaak in een gebroken gezin wonen. Dit zou echter te wijten kunnen zijn aan het feit dat er zich onder de “aanhouders” proportioneel veel allochtone jongeren bevinden. Binnen bepaalde allochtone gemeenschappen zijn scheidingen immers minder gangbaar. Bijna driekwart van de jeugdige veelplegers uit het peiljaar 2003 verbleef minstens één keer in een justitiële jeugdinrichting vóór het peilmoment in 2003. Vaak gaat het om meerdere verblijven. De instroom is het grootst voor de Marokkaanse jongeren.

Ook hier zien we dat de jongeren vooral bejegend worden door korte vrijheidsstraffen en taakstraffen. Uit de recidivecijfers blijkt dat 66% van de jeugdige veelplegers uit het peiljaar 2003, minstens één nieuw pv op zijn naam heeft staan eind 2004. Voor de recidivisten bedraagt het gemiddelde 2 pv's. Ook hier is echter sprake van een incapacitatie-effect, waardoor de reële recidivesnelheid onderschat wordt. We kunnen dus voorzichtig stellen dat de minderjarige veelplegers minder vaak (of minder snel?) recidiveren dan hun volwassen tegenhangers.

Voor wat betreft de delicten blijkt dat het relatief grote aantal openbare ordedelicten uit de voorgeschiedenis gedaald is in de nameting van 2004. Ook diefstal met geweld daalt, terwijl de andere geweldsdelicten stijgen. Net zoals bij de volwassen veelplegers zien we dus eerder een evolutie naar meer gewelddadige delicten, wat kan wijzen op

een verergering van de gepleegde feiten naargelang de criminele carrière vordert, zoals beschreven in het zogenaamde “verergeringsmodel” (Loeber et al., 1998).

Het **zesde hoofdstuk** behandelt de kenmerken van veelplegers die in aanraking komen met de ambulante verslavingszorg. Het gaat zowel om personen die zichzelf aanmelden als om door justitie aangemelde personen. Hiertoe worden twee databanken met elkaar gekruist. Uit deze kruising blijkt dat bijna vier op de vijf personen uit de volwassen populatie geregistreerd is als verslaafd. Verslaafde jeugdige veelplegers worden in mindere mate teruggevonden: tussen 4 en 5%. Om deze reden worden enkel de resultaten van de volwassen veelplegers verder uitgediept. Vermits het aantal *missing values* relatief hoog is, dienen de cijfers als indicatief te worden benaderd. De als verslaafden geregistreerde personen zijn doorgaans mannen (bijna 93%), en zijn in 60% van de gevallen van Nederlandse herkomst. De meest voorkomende verslavingen zijn deze aan opiaten, gevolgd door cocaïne en crack, en tenslotte alcohol.

Na hoofdstuk zes wordt in een erg kort **hoofdstuk zeven** gerapporteerd over de verbanden tussen de verschillende kenmerken van de zeer actieve volwassen veelplegers van het peiljaar 2003. Hieruit blijkt o.a. dat de vrouwen in deze populatie doorgaans ouder zijn dan de mannen, en dat de jongvolwassenen in de populatie minder vaak met (geregistreerde) verslavingsproblemen kampen dan de ouderen.

Tenslotte worden de belangrijkste bevindingen van het onderzoek samengevat in het **achtste hoofdstuk**. Hierbij worden enkele aanbevelingen geformuleerd naar het Nederlandse justitiebeleid toe. De belangrijkste punten van kritiek die tijdens het doorneemen van het werk naar boven kwamen, worden grotendeels de kop ingedrukt tijdens het lezen van de conclusie.

Een eerste punt van kritiek is dat de periode van follow-up momenteel veel te kort is om iets zinnigs te zeggen over recidive. In de conclusie wordt echter het vervolgonderzoek aangekondigd, namelijk het jaarlijks opvolgen van deze resultaten. Concreet zal de recidive van alle cohorten tot en met 2008 in kaart gebracht worden. Voorliggend onderzoek kan in die zin dan eerder beschouwd worden als de aanzet naar een meer longitudinale studie, waarbij interessante informatie bekomen kan worden naar de ontwikkeling van criminele carrières. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om meer de link te leggen tussen de jeugdige en de volwassen populatie veelplegers. Zo zou kunnen nagegaan worden of de jeugdige veelplegers uit de cohortes doorgroeien of daarentegen stoppen met criminaliteit.

Een tweede punt van kritiek is dat er nood is aan meer kwalitatief onderzoek teneinde het verhaal achter de cijfers in kaart te brengen. Waarom stoppen deze veelplegers al dan niet met criminaliteit, welk effect heeft een opsluiting voor de verdere ontwikkeling van de criminele carrière, hoe percipiëren zij de genomen maatregelen en straffen,...? Ik was dan ook blij verrast dat de onderzoekers tevens in de conclusie aankondigen dat ze in de toekomst meer kwalitatieve informatie uit andere veelplegeronderzoeken onder de loep zullen nemen en koppelen aan hun resultaten. Er is immers voldoende materiaal voorhanden in de WODC-stal. Hopelijk worden de resultaten in de toekomst ook teruggekoppeld naar de theoretische inzichten uit de veelplegerliteratuur. Gezien de verkennende opzet van voorliggende studie wordt momenteel immers weinig aandacht besteed aan theoretische inzichten.

Al dit goede nieuws ten spijt blijf ik toch nog met het gevoel zitten dat de resultaten van deze studie niet echt verrassend zijn, zeker voor de lezer die redelijk goed thuis is in de literatuur terzake. De publicatie verdient echter de nodige aandacht, omdat ze als aanzet beschouwd kan worden van een veelbelovend project.

LITERATUUR

- Loeber, R. & Farrington, D.P. (1998). *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and succesful interventions*. Thousand Oaks: Sage.
- Nuytiens, A., Christiaens, J. en Eliaerts, C. (2005). *Ernstige jeugddelinquenten gestraft? Praktijk van de uithandengeving*. Gent: Academia Press.
- Vanneste, C., Amrani, L., Minet, J.-F., Groenen, A., Neyt, N., Vanderhaegen, R., De Coninck, F., Crochet, F., Detavernier, J., Geets, F. & Leclercq, S. (2001). *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*. Brussel: N.I.C.C. – afdeling criminologie.